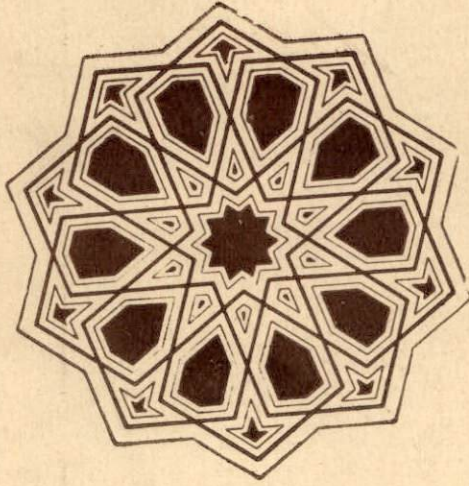

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR

II – III

1953

FEYZ VE GÜNEY MATBAASI – ANKARA

1 9 5 3

YIL : 1953

CİLT : II, SAYI : 2-3

İLÂHIYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHIYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR

FEYZ VE GÜNEY MATBAASI — ANKARA

1 9 5 3

İ Ç İ N D E K İ L E R

BALTACIOĞLU, ISMAYIL HAKKI: Bakare sûresinin türkçesi,	119
YÖRÜKÂN, Prof. YUSUF ZİYA: İslâm akaid sisteminde gelişmeler.	127
BERK, NURULLAH: Fatih Sultan Mehmet ve Venedikli ressam Gentile Bellini. .	143
BİRAND, KÂMİRAN: 17. 18 ve 19. Yüzyıllarda devlet idesi.	161
BOUSQUET: Tanrı ve Mikado.	167
ORAL, ZEKÎ: Kubâd - Âbâd nasıl bulundu?.	171
SCHİMMELE, Prof. Dr. ANNEMARİE: Müslümanlıkta mutasavvıfane dua ve niya- zın bazı safhaları.	209
OKIÇ, Prof. M. TAYYİB: Bir tenkidin tenkidi.	219
YETKİN, Prof. SUUT KEMAL: Milletlerarası Dördüncü Sanat tenkidcileri kongresi.	291
ÇAĞATAY, Doç. Dr. NEŞET: Bibliyografya.	295

MİLLETLER-ARASI DÖRDÜNCÜ SANAT TENKİDCİLERİ KONGRESİ

PROF. SUUT KEMAL YETKİN

Milletler-arası Dördüncü Sanat Tenkidcileri Kongresi, bu yıl İrlanda'nın hükümet merkezi olan Dublin şehrinde, 20 temmuz ile 26 temmuz arasında toplandı. Kongreye 12 milletin (Almanya, Amerika, Arjantin, Belçika, Brezilya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsviçre, İtalya, Türkiye) delegeleri katılmış ve Newman House'daki toplantı salonu 12 milletin bayrakları ile donatılmıştır. Delegeler arasında Paul Fierens (Belçika, Cemiyetin başkanı), Herbert Read (İngiltere), Will Grohman (Almanya), Lionello Venturi (İtalya), Raymond Cogniat (Fransa) gibi tanınmış şahsiyetler vardı. Türkiye'yi, Güzel Sanatlar Akademisi profesörlerinden Nurullah Berk ile birlikte temsil ediyorduk. Toplantıda, Unesco'ya da P. B. Bellew hazır bulunuyordu. Onbeşer dakikayı geçmeyecek olan konuşmalar şu dört konu üzerinde yapılacaktı :

- a) Sanat eserinin, zamanındaki sanat kültürü ile münasebeti (Le rapport de l'oeuvre d'art avec la culture artistique de son temps.).
- b) İlim ile sanat arasındaki münasebetler (Les rapports entre la science et l'art).
- c) Sinema vasıtasıyla sanat tenkidi (La critique d'art par le cinéma).
- d) Bugünün plastik sanatlarında tem ve konu. (Le thème et le sujet dans les arts plastiques d'aujourd'hui).

Hergün sırasıyla, bu konulardan birini inceleyen tebliğler üzerinde görüşülüp tartışıldı. Diğer günler, Üniversitenin, müzelerin, Dublin şehrinin ve dolaylarının gezilmesine, kabul resimlerine ayrılmıştı. Ben, dördüncü konu üzerinde bir tebliğde bulundum. Taşıdığı görüşlerden dolayı bilhassa Lionello Venturi'nin şahsında hararetle bir taraftar bulan bu tebliğin, Fransızca aslı ile Türkçe tercümesi, bu notların sonunda yer alacaktır. Serbest tartışmalara ayrılmış olan temmuzun 25 inci gecesi, dünün mücerred sanatı ile bugünün mücerred sanatı arasındaki münasebetler, yakınlıklar üzerinde geçen konuşmalar, Fransız delegelerinden, Cemiyetin ikinci başkanı Raymond Cogniat'nın : «Arkadaşlar, yanılıyorsunuz vaktinizi boşuna kaybediyorsunuz ! Dünün mücerred dediğiniz sanatı ile bugünün mücerred sanatı arasında hiç bir münasebet yoktur. Geçmişin mücerred sanatı süsleyici (décoratif) bir sanattır, bugünün mücerred sanatı ise, bir şey söyleyen, mânâ taşıyan (significatif) bir sanattır.» demesi üzerine bütün bütün alevlendi. Bu hararetle tartışmalara, iki defa söz alarak ben de katıldım. Yanılanın, maalesef, Monsieur Cogniat'nın kendisi olduğunu, vaktin boşuna harcanmadığını, en décoratif sayılan arabeskin bile bir Paul Klee'nin tabloları kadar *significatif* olduğunu, çizgilerin türlü kaynaşmasıyla vücut bulan bu kompozisyonların İslam mistiği ile sıkı sıkıya ilgili olduğunu belirttikten sonra minyatür ve yazı sanatlarından söz açtım ve misaller verdim. Gerçekten, yazmaların metinlerini aydınlatmak için yapılan ve tek başlarına birer mânâ âlemi olan minyatürleri bomboş saymak, nakkaşların duygu ve düşüncelerinden uzak tutmak nasıl mümkün olurdu? Harflerin, kâh incelererek, kâh kalınlaşarak birbirlerine sarılışlarını ve kıvrılışlarını, birer kompozisyon olarak mânâ ve ifadeden nasıl uzak tutabiliriz ? Bir yazı istifine bakarak onun hattatını tanıdığımız göre, bir üslup bahis konusu oluyor demektir. Hangi üslup bir şahsiyetin ifadesi değildir. Bu bakımdan, mücerred sanatların başında ifade ile dolup taşan, arabesk ile yazı sanatı gelir. Renklerin ve çizgilerin bulunduğu yerlerde, mânâ ve ifadeden bahsetmemeğe imkân yoktur, yolundaki mütalealarım büyük çoğunluğu tasvibi ile karşılandı, ve Jacques Lassaigne tarafından kuvvetle desteklendi.

Sıra, gelecek kongrenin nerede ve hangi tarihte yapılacağı konusuna gelmişti. Bazı teklifler arasında, Nurullah Berk ile beraber, yaptığımız, 1954 kongresinin İstanbul'da yapılmasına ait teklifimiz alkışlarla kabul olundu. Muhtelif milletlere mensup, tanınmış yüzlerce sanat tarihçisinin, estetikçi ve tenkidçisinin, bir müze-şehir olan İstanbul'da toplanması, gerek memleketimiz, gerek Tenkidçiler Cemiyeti için şüphesiz büyük faydalar sağlayacaktır. Bu vesile ile hazırlanacak resim sergilerimiz, görülecek âbidelerimiz, sanatta yaratıcılığımızı dünyaya daha iyi tanıttacaktır. İstanbul'da yapılması kararlaştırılan bu kongrede ele alınacak konuların tesbiti sırasında, *Doğu sanatının Batı sanatı üzerine tesiri* hakkındaki teklifim kabul olunan diğer konuların başına alındı ve kongre tarihi olarak 1954 eylülünün ilk haftası tesbit olundu.

* * *

BUGÜNÜN PLASTİK SANATLARINDA TEM VE KONU

Eskiden beri sanatta konu meselesi, değişik şekillerle hararetli tartışmalara yol açmıştır. İster sanatın gayesinden, ister sanat eserinin muhtevasından söz edilsin, sonunda aynı probleme varılmıştır.

Sanatın gayesini cemiyete hizmette görenler, sanatkârdan bu göreve lâıyk konular seçmesini isterler. Muhtevayı sanat eserinin temeli, ruhu sayanlar da, sanat değerinin muhtevadan geldiğini kabul ettikleri için, sanata böyle bir görev yüklerler. Bu faydacı ve muhtevacı görüşün antitezi, eski sanat için sanat, ve dünkü halis sanat telakkilerinde görülür. İkinci dünya savaşından sonra bu iki görüşün, bu defa başka kılıklar altında, güdümlü sanat ve mücerred sanat şeklinde, bir kere daha çarpıştığını gördük. Sosyalist bir realitenin propagandasını yapan eserler karşısına, mücerred bir fanteziyi aksettiren eserler dikiliverdi. Bir yandan güdümcüler, meselâ bir Bonnard'ın huzur dolu ev içlerini aksettiren tablolarında göçmüş bir burjuvazinin alâmetlerini, ve bir Delacroix'nun tablolarında, bu ressam sanki başka hiç bir şey yapmamış gibi yalnız *Barricade*'i görürken, öbür yandan tecridciler, ressamlara, gerçek resmin düşmanı saydıkları her hangi bir konuyu tablolarına koymak hakkını tanımadılar. Burada, her hangi bir konudan sıyrılmak inancı, orada sosyal olan şeylere faydalı olmak kaygısı. Son zamanlarda hava biraz yatışmış ve her iki tarafın temsilcileri mizaclarına daha eğilmiş görünüyorlar. Geçen yıl Dufy'ye ait bütün eserleri bir arada toplayan Cenevre'deki serginin gördüğü rağbet, Manessier'nin veya Gischia'nın şahıslarında birer gerçek tilmiz bulan bir *Rouault*'nın veya *Picasso*'nun aydın bir topluluktaki canlılığı, bu durumun açık alâmetidir.

Bugün, sanatkârın plastik şekillerle ifade etmek istediği şeyin objektif bir tema olmayıp, görüşünün *subjektif* realitesi olduğu noktasında herkes birleşmektedir. Başka deyişle, eğer konu — dinî, tarihî temalar, günlük hayat sahneleri — sanatkâr tarafından yaşanmamışsa, bir iç baskının müşahhas şekli olmamışsa, bizatihi hiç bir değer taşımaz. Bu sanat görüşüdür ki yalnız çizgilerin ve renklerin büyüğü ile, bir konuyu bazan trajik bir kesafet, bazan bir bahar hafifliği taşıyan bir sanat eserine çevirir. Bu bakımdan bir sanat eseri, sanatkârın görüşünü ne kadar derinden aksettirirse o kadar saftır. Sanat alanında Cézanne'nin elmalarla dolu bir tabağı ile Goya'nın *Kurşuna Dizilenler*'i arasında hiç bir fark olmadığını artık öğrenmiyen kalmamıştır. Ama tekrarından yorulmamamız gereken şu cihet de var ki, mücerred sanat, seyirciyi konunun cazibesinden kurtararak onu plastik şeklin kendisiyle doğrudan doğruya temasa getirmiş ve daha karşılıksız bir anlayışa hazırlamıştır. Fakat şu gerçeği de unutmamalı ki şu anda değerlerin alt üst olduğu bir kavşak noktasında muztarip bir dünyada yaşıyoruz. Çizgilerin ve renklerin dramını göremeyenler,

sanat eserlerinde insanı, insanlığını kaybetmiş bir dünyanın uyandırdığı korkularla sarmaş dolaş görmekten kendilerini alamıyorlar. Ama her şey geçer ve zamanın zevkini taşıyan konu sıcaklığından kaybeder, kocar. Daima genç kalan, yani bugünün olan şey, bir sanat eserinde müşahhaslaşan subjektif realitedir. Yanılmı, sanat gerçeğini yaratıcının dışında var olan bir şey saymaktan ileri gelmektedir.

Sözlerimi, memleketimdeki resim sanatının bugünkü durumuna, bir kaç kelime ile işaret ederek bitireceğim. Evvela, bu iki görüşün Türkiyede de temsilcileri bulunduğunu söylemeliyim. Son harp sonrasında genç ressamları arasında sosyal kaygılar taşıyan bir Nuri İyem, bir Selim Turan, bir Fethi Karakaş, bir Avni Arbaş, bugün sanatlarıyla daha ilgili görünüyorlar. Diğer taraftan onların ağabeyleri arasında, Léger'lerin, La Fresnaye'lerin tesiri altında kalarak yalnız mücerred resim yapan Nurullah Berk gibi bir ressam, veya Bonnard'ların, Dufy'lerin yolunda yürüyen Arif Kaptan, Bedri Rahmi, Sabri Berkel gibi sanatkarlar, ilhamlarını uzun bir nakış ve çizgi geleneğinden almaya ve dikkate değer eserler vermeğe başladılar. Böylece bugünün Türk ressamları, tasvir veya hikâye etmek arzusu ile değil, yalnız sanat mizaclarıyla tam uyuşan plastik hatıralar ve ihlaslar edinmek için mahalli temalara dönmüş bulunuyorlar.

Şu sonuca varıyorum :

Sanatkar konusunu aramaz, daha çok konu sanatkarını bulur. Yaratma hürlüğünü siyasi veya başka tesirlerden uzak bulunduran ve yalnız içinin sesini dinleyen, tekniğini ona uyduran sanatkar, yalnız o, yarına geçebilecek, yaşayacaktır.

* * *

LE THEME ET LE SUJET DANS LES ARTS PLASTIQUES D'AUJOURD'HUI

De tous temps, la question du sujet dans l'art, a été, sous des formes variées, l'objet de vives discussions. Qu'il s'agisse du but de l'art, ou du contenu dans l'oeuvre d'art, on est ramené en dernier lieu au même problème.

Ceux qui disent que le but de l'art est de servir la société, demandent à l'artiste de choisir des sujets dignes de ce rôle. Et ceux qui considèrent le contenu, comme l'essentiel de l'oeuvre d'art, tout en considérant que la valeur en découle, reconnaissent en même temps à l'art un rôle similaire. Cette conception utilitaire et *contenutiste* trouve son antithèse dans la vieille théorie de l'art pour l'art et dans celle de l'art pur d'hier. Après la seconde guerre mondiale, nous avons vu encore une fois, ces deux points de vue s'affronter cette fois-ci sous d'autres noms ; comme l'art engagé et l'art non-figuratif.

Devant les oeuvres qui font la propagande d'une réalité socialiste se dressèrent les oeuvres reflétant une fantaisie abstraite. D'une part, les engagés n'ont voulu voir dans les toiles d'un Bonnard par exemple, imprégnées de la douceur du foyer, que les signes d'une bourgeoisie désuète, et dans celles d'un Delacroix, seulement La Barricade, comme si ce peintre n'avait peint que celle-ci ; d'autre part les non-figuratifs refusèrent aux peintres le droit de peindre n'importe quel sujet, le considérant comme ennemi de la vraie peinture. Ici, le préjugé d'être dégagé de tout sujet, là le scrupule d'être engagé dans ce qui est social. A l'heure actuelle, l'atmosphère artistique semble plus adoucie et les représentants des deux camps paraissent plus attachés à leurs tempéraments. L'intérêt qu'a suscité la rétrospective de Dufy, l'année dernière à Genève, et la présence d'un Rouault ou d'un Picasso qui ont trouvé de vrais continuateurs en la personne d'un Manessier ou d'un Gischia, parmi un public éclairé, en est le signe.

Aujourd'hui on est d'accord que ce que l'artiste a besoin de traduire en formes plastiques, ce n'est pas un thème objectif mais la réalité subjective de sa vision. Autrement dit si le sujet (thèmes religieux, historiques ou les scènes de la vie quotidienne) n'est pas vécu par lui, s'il n'est pas devenu forme concrète d'une exigence intérieure, n'a aucune valeur intrinsèque. C'est cette vision artistique qui par la simple magie des lignes et des couleurs métamorphose un sujet en oeuvre d'art, quelquefois d'une intensité tragique, quelquefois d'une légèreté pittoresque. De ce point de vue, une oeuvre d'art est d'autant plus pure qu'elle reflète plus intimement la vision de l'artiste. C'est un truisme de dire que sur le plan artistique il n'y a aucune différence entre une assiette de pommes de Cézanne et une fusillade de Goya. Mais il y'a ceci qu'il ne faut pas se lasser de répéter, c'est que l'art non-figuratif en soustrayant le public à l'attrait du sujet l'a mis en contact direct avec la forme plastique même et l'a préparé à une compréhension plus désintéressée. Mais il y'a encore ceci de vrai que nous vivons à l'heure présente au carrefour d'une confusion des valeurs, dans un monde angoissé. Et ceux qui ne peuvent voir le drame des lignes et des couleurs, cherchent involontairement dans les oeuvres d'art, l'homme en proie aux affres d'un monde déshumanisé. Mais tout passe et le sujet qui se ressent du goût du temps perd de sa chaleur, vieillit. Ce qui est toujours jeune donc actuel, c'est la réalité subjective, objectivée dans une oeuvre d'art. L'erreur vient de ce qu'on est habitué de considérer la réalité artistique comme une chose existante en dehors du créateur.

Pour terminer je dirai un mot sur l'état actuel de la peinture dans mon pays; je dois dire tout d'abord que ces deux points de vue trouvèrent leurs représentants turcs.

Parmi les jeunes peintres d'après la dernière guerre, un Nuri Iyem, un Selim Turan, un Fethi Karakaş, un Avni Arbaş chez lesquels la préoccupation sociale dominait, semblent aujourd'hui plus soucieux de leur art. D'autre part parmi leurs aînés un peintre comme Nurullah Berk qui sous l'influence des Légers et des La Fresnaye ne faisait que de la peinture abstraite, ou des peintres comme Arif Kaptan, Bedri Rahmi et Sabri Berkel qui suivaient le chemin des Bonnard, des Dufy... se donnèrent à l'inspiration d'une longue tradition picturale et graphique et se mirent à donner des oeuvres d'une authenticité remarquable. Ainsi la peinture turc d'aujourd'hui se trouve retourner vers les thèmes locaux, non pas dans un désir de décrire ou de raconter, mais uniquement pour y puiser des souvenirs et des sensations plastiques qui s'accordent parfaitement avec leurs tempéraments artistiques.

Enfin j'en arrive à la conclusion : Le sujet trouve son artiste plutôt qu'il ne le cherche. Seul l'artiste qui sauvegarde sa liberté de création de toute atteinte politique ou autre, et qui n'écoute que son exigence intérieure, tout en lui accordant sa technique, aura la chance de survivre.